

Ελένη Ι. Κανετάκη, Γεώργιος Π. Αντωνίου

Πολυπολιτισμικά Αρχιτεκτονικά στοιχεία μέσα από την περίπτωση του κτηριακού συγκροτήματος του Αρχοντικού Μπέη Σεκεριά στην παλαιά πόλη του Ηρακλείου

ABSTRACT

The Bey Zekeriya (or Sekeriadaki) Konak was constructed in the Balta cami neighborhood of Herakleio historic centre circa 1880s. It was one of the new mansions built by the Cretan city's merchants, as many of the preexisting manors were severely damaged after the 1856 earthquake. The *listed* building belongs to the Mplavaki-Kalogeraki family and during the past decades was used as a music conservatoire, while its future compatible reuse is under elaboration.

The mansion, reached through 15, Apokoronou str., was constructed at the southern part of a large paved courtyard with a decorative fountain (şadirvan) and a fountain house, adorned with Renaissance features. It extends in three levels: i. the ground floor, at the form of a rectangle, is built with masonry construction and is equipped with four rooms, including the main entrance hall with the spiral wooden staircase that leads to the first floor, the kitchen and a small private hamam, ii. the first floor presents a projecting bay balcony (şahnisi) following the same four-room layout pattern, built mainly with timber framing, as well as the iii. much smaller upper floor (attic). The Konak was initially constructed with a symmetrical five rooms space disposition and a centred main entrance hall, but 1/5 of its unit was demolished in late 1960's.

The Bey Zekeriya mansion is characterised by a mix of local, Neoclassical and Eclectic architectural styles and is constructed with the use of the 0,758 m structural grid, an Ottoman feature traceable in many building's elements.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: κονάκια 19ου αι., οθωμανικά σπίτια και βαλκανική αρχιτεκτονική στο Ηράκλειο, ιδιωτικά λουτρά, κατασκευαστικός μετρητικός πύχτυς

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Αρχοντικό του Μπέη Σεκεριά ή Σεκεριαδάκη, ιδιοκτησίας Μπλαβάκη-Καλογεράκη,¹ εντοπίζεται στην οδό Αποκορώνου 15 (κάθετη στην οδό Γιαμαλάκη) στη συνοικία του ιστορικού

¹ Από τον Στέφανο Κ. Μπλαβάκη κληροδοτήθηκε στους απογόνους της κόρης του Σκεύως (Παρασκευής) Καλογεράκη και ειδικότερα στον σημερινό ιδιοκτήτη Παναγιώτη Καλογεράκη, στον οποίο οφείλουμε πολλές ευχαριστίες για τη βοήθειά του στα θέματα του κτηρίου στο πλαίσιο μιας μη συνεχισθείσας –τελικά– σχετικής επαγγελματικής μας συνεργασίας. Τα σχέδια κατόψεων του κτηρίου συντάχθηκαν με χρήση δοθέντων υποβάθρων αποτύπωσης

κέντρου Ηρακλείου *Αγία Τριάδα*, που κατά τους οθωμανικούς χρόνους ονομαζόταν *Μπαλτά τζαμί* (Λεμπιδάκη 2008, 410). Ειδικότερα βάσει των γνωστών ιστορικών πηγών² αυτή βρίσκεται στην πλησιέστερη προς τη Βυζαντινή οχύρωση ζώνη της επέκτασης του Ηρακλείου κατά την Ενετοκρατία,³ δηλαδή σε μία από τις παλαιότερες γειτονιές της πόλης.

Πρόκειται για ένα από τα λίγα εναπομείναντα αρχοντικά (κονάκια) ανάλογης διάταξης και πολυπολιτισμικής μορφολόγησης, που εκτιμάται πως κατασκευάστηκε στο δεύτερο μισό του 19ου αι. (πριν από το 1892⁴) στην πόλη και το οποίο δυστυχώς δεν διασώζεται πλέον ακέραιο.⁵

Ανήκε αρχικά σε Τούρκο έμπορο του Ηρακλείου, ενώ σύμφωνα με τα διαθέσιμα ιστορικά (Λεμπιδάκη 2008, 411) και αρχαιολογικά⁶ στοιχεία περιήλθε στην ιδιοκτησία του Σουλεϊμάν Χατζί Τζεμαλί-ζαντέ (ή Γεωργιαδάκης ή Ζεκεριαδάκης⁷) το 1893.

Αν και η πρωτεύουσα του νησιού είχε μεταφερθεί από το 1851 στα Χανιά, η εμπορική και οικονομική άνθηση του Ηρακλείου δεν επηρέασθηκε. Κατά το τέλος του 1856 η πόλη υπέστη σημαντικές ζημιές εξαιτίας ενός ιδιαίτερα ισχυρού σεισμού, κατά τον οποίο μεγάλο μέρος των κτισμάτων της καταστράφηκε. Οι Οθωμανοί αξιωματούχοι και γαιοκτήμονες αντιμετώπισαν με επάρκεια, τουλάχιστον για την πρώτη περίοδο της κυριαρχίας τους στο νησί, το πρόβλημα της στέγασης (Τζομπανάκη 2000, 70), επισκευάζοντας και μετασκευάζοντας τα ενετικά μέγαλα προκειμένου να μετατραπούν σε κονάκια με γυναικωνίτη και ανδρωνίτη, αίθουσα υποδοχής, δωμάτιο του καφέ και συχνότατα λουτρό (*hammam*). Αντίθετα με αυτή την πρακτική, τα μετά τον σεισμό αρχοντικά ήταν σαφώς αποτέλεσμα εξαρχής σχεδιασμού, όπως του Μπέη Σεκεριά.

Τα νέα κτήρια λοιπόν κατασκευάστηκαν με την υιοθέτηση ενός διαφορετικού από το προϋπάρχον αρχιτεκτονικού μορφολογικού και κατασκευαστικού «λεξιλογίου», με αποτέλεσμα την εμφάνιση και νεοεισαχθέντων αρχιτεκτονικών προτύπων και μορφολογίας. Αυτά συνοπτικά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στα τυπικά οθωμανικά με τις όποιες ενσωματωμένες βαλκανικές επιρροές, στα σύγχρονα για την εποχή νεοκλασικά στοιχεία αλλά και στις μορφές από την τοπική αρχιτεκτονική κληρονομιά, κυρίως της Ενετοκρατίας. Το εν λόγω κτήριο ανήκει σε αυτά που κατασκευάστηκαν σε αυτή την περίοδο και υπό αυτές τις ποικίλες επιδράσεις.

ιδιοκτησίας Καλογεράκη της αρχιτέκτονος μηχανικού κας Μαριγιάννας Χαλκιαδάκη –την οποία επίσης ευχαριστούμε θερμά– και εμπλουτίστηκαν-συμπληρώθηκαν με σημαντική πρόσθετη τεκμηρίωση, καθώς και με τη συσχέτιση του κατασκευαστικού πύχου, ενώ το σχέδιο όψεως εκπονήθηκε με βάση επιτόπιες μετρήσεις, τεχνικές και παρατηρήσεις από τους γράφοντες.

² Αναλυτικότερα Τζομπανάκη 2000, 132-133.

³ Τζομπανάκη 1997, 172, σχέδιο 8.

⁴ Μεταφρασμένο Γενικών Πληρεξούσιων έγγραφον με ημερ. 23-9-1892, αριθ. 11244, αρ. μεταγραφών Ιεροδικείου Ηρακλείου 8721.

⁵ Όπως θα παρουσιασθεί αργότερα λεπτομερώς, είναι γεγονός ότι το ανατολικό του τμήμα κατεδαφίσθηκε στα τέλη του '60 και στη θέση του ανεγέρθηκε τριώροφη πολυκατοικία.

⁶ Τουρκικό Αρχείο Ηρακλείου (Τ.Α.Η.), Βικελαία Βιβλιοθήκη, Σεπτέμβριος 2016.

⁷ «Γεωργιαδάκης» κατά Λεμπιδάκη 2008, 411, ενώ στο σχετικό λήμμα του διαδικτυακού τόπου *Digital Crete* αναφέρεται ως «Ζεκεριαδάκης». Η γενικευμένη ονομασία «Σεκεριά» στη βιβλιογραφία (Σταυρινίδης 1969) προφανώς προκρίνει την παρουσιαζόμενη άποψη στο *Digital Crete* (http://digitalcrete.ims.forth.gr/tourkology_monuments_display.php?id=501).

Το αρχοντικό Μπέη Σεκεριά βρίσκεται στο βάθος οικοπέδου, το οποίο έχει πρόσοψη στην στενή οδό Αποκορώνου.⁸ Η όψη του κονακιού βλέπει προς τον δρόμο μέσω της αυλής που διατάσσεται μπροστά του, δηλαδή προς βορράν, και παλαιότερα και προς βορειοανατολικά. Η νότια και δυτική πλευρά του είναι ουσιαστικά μεσοτοιχίες με τα όμορα οικόπεδα και δεν έχουν ανοίγματα.

Εκτός από το κτήριο και το οικόπεδο του αρχοντικού εμφανίζεται σήμερα ακρωτηριασμένο, αφού μέρος της ιδιοκτησίας,⁹ το οποίο ανήκε στους Γ. Χαλκιαδάκη και Ε. Μακρομιχελάκη αλλά και Χ. Βούλγαρη, κατεδαφίσθηκε μετά το 1967 και στη θέση του κτίσθηκε τριώροφη πολυκατοικία χωρίς ακάλυπτο, που προσαρμόσθηκε στη ρυμοτομική γραμμή.¹⁰ Μικρό διώροφο εν μέρει τμήμα¹¹ στα νοτιοανατολικά (Εικ. 3) είχε πωληθεί επίσης ξεχωριστά και αποτελεί ανεξάρτητη ιδιοκτησία που έχει προσαρμοθεί πλέον και αυτή στη ρυμοτομική γραμμή. Μικρό μέρος της ιδιοκτησίας Μπλαβάκη-Καλογεράκη, που προεξείχε του λοιπού ορίου της προς ανατολάς, κατεδαφίσθηκε μαζί με την ιδιοκτησία Χαλκιαδάκη. Σύμφωνα με πληροφορίες των ιδιοκτητών ήταν παρόδια βρύση (*çesme*) που τροφοδοτείτο από την υδατοδεξαμενή της σωζόμενης μνημειακής κρήνης του αρχοντικού.¹²

Η πρόσβαση στην ιδιοκτησία γίνεται από την οδό Αποκορώνου και το κτήριο δεν είναι άμεσα αναγνωρίσιμο από την ευρύτερη περιοχή παρά μονάχα από τον χώρο στάθμευσης¹³ επί της οδού Ν. Καζαντζάκη, όπου ορθώνεται η νότια όψη του όγκου του.

Στην εναπομείνασα μεγάλη πλακόστρωτη αυλή, γενικών διαστάσεων σήμερα περίπου 10,00×12,50 μ., βρίσκεται η μνημειακή λιθόκτιστη κρήνη, διαστάσεων 4,95×2,80 μ. (Εικ. 1, 3), που ακολουθεί μορφολόγηση περιόδου Ενετοκρατίας,¹⁴ και περίτεχνο κυκλικό συντριβάνι¹⁵ (Εικ. 1). Επίσης υπάρχουν χώροι φύτευσης συσχετισμένοι με την κρήνη και το συντριβάνι. Μικρά ευτελούς κατασκευής προσκτίσματα μεταξύ της κρήνης και του αυλότοιχου είναι εμφανώς μεταγενέστερα πλυσταριά. Στη δυτική πλευρά του οικοπέδου –στον χώρο όπου πιθανότατα υπήρχε παλιά στάβλος–¹⁶ βρίσκεται νεότερο διώροφο κτήριο του 1938, γενικών

⁸ Η πεζοδρομημένη σήμερα οδός Αποκορώνου διατηρεί σε αυτό το τμήμα τον αυθεντικό χαρακτήρα του Ηρακλείου της Τουρκοκρατίας τόσο με το μικρό πλάτος της –2,50 μ. μέγιστο– όσο και με την τεθλασμένη πορεία της. Είναι πάροδος της οδού Γιαμαλάκη.

⁹ Είχε διαμοιρασθεί από τους κληρονόμους του Σεκεργιαδάκη πριν αγορασθεί το σωζόμενο τμήμα του αρχοντικού από τον Σ. Μπλαβάκη.

¹⁰ Όλα τα σχετικά στοιχεία αλλά και η διάρθρωση του κατεδαφισμένου τμήματος του αρχοντικού και των ανατολικών προσκτισμάτων και αυλών τεκμηριώνονται ικανοποιητικά από το Τοπογραφικό Διάγραμμα 1:100 της αρχιτέκτονος Εριφύλης Μαθιουδάκη της 6-3-1967, το οποίο βρίσκεται στο αρχείο της οικογένειας Καλογεράκη.

¹¹ Σύμφωνα με την 33780 αεροφωτογραφία Γ.Υ.Σ. του 1940.

¹² Οι παρόδιες βρύσες για τους διαβάτες δεν ήταν σπάνιο στοιχείο στις οθωμανικές αστικές ιδιοκτησίες, ή ακόμη και αγροτικές. Χαρακτηριστικό δείγμα παρόδιας κρήνης στο Ηράκλειο διασώζεται στο κονάκι του Εμφτζά Εφέντη, Άλμπερτ 17.

¹³ Πρόκειται για τον ελεύθερο σήμερα χώρο που προέκυψε από την κατεδάφιση κτηρίων και συγκεκριμένα του σπιτιού του Καζαντζάκη.

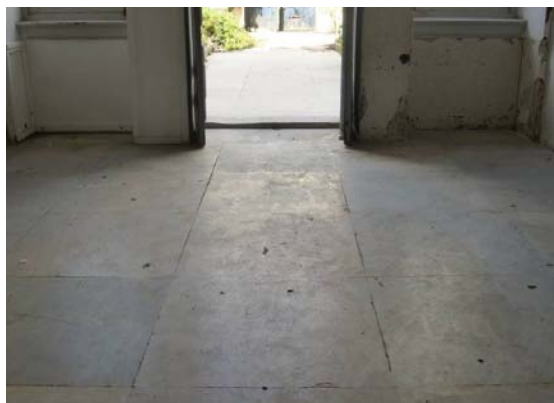
¹⁴ Τα πλείστα σωζόμενα τότε κτήρια εκείνης της περιόδου έδιναν άριστα πρότυπα για τη νεωτερική μορφολόγηση σύμφωνα με αυτά, τα οποία έχουν μεταφερθεί άρτια στην κρήνη.

¹⁵ Η διάρθρωση του ήταν τυπική της οθωμανικής περιόδου και απαντάται πολλάκις, λ.χ. στο Αθηναϊκό Λουτρό του Ροδακίου (Μπίρης, 19-20).

¹⁶ Σύμφωνα με την προφορική οικογενειακή παράδοση των ιδιοκτητών.

Εικ. 1. Γενική άποψη της αυλής και κρήνης.

Εικ. 2. Πλάκες 74×74 εκ. στην είσοδο ευθυγραμμισμένες με τις ισομεγέθει της αυλής.

διαστάσεων 5,50×10,30 μ., το οποίο μέχρι εσχάτως χρησιμοποιείτο ως αποθήκη. Το κτήριο λειτουργούσε ως ωδείο μέχρι πρόσφατα, ενώ τα τελευταία χρόνια παραμένει κενό εν αναμονή νέας χρήσης!

Εικ. 3. Κάτοψη ισογείου με διαχωρισμό φάσεων.

2. ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Το σωζόμενο πλέον τμήμα του διατηρητέου κτήριου έχει κάτοψη ορθογωνικού σχήματος με γενικές εξωτερικές διαστάσεις 17,405×8,50 μ. περίπου.

Στο ισόγειο οι περιμετρικοί τοίχοι αλλά και η πλειονότητα των εσωτερικών¹⁷ είναι από λιθοδομή. Αντίθετα στον όροφο οι εσωτερικοί τοίχοι και του εξώστη είναι ξυλόπηκτοι (τσατμάς), ενώ σε ορισμένες θέσεις που ορίζεται κυκλικό τμήμα σκάλας και μεταγενέστερο τοίχισμα ντουλαπιών εφαρμόσθηκε μπαγδατοκατασκευή.¹⁸ Από τα σωζόμενα ίχνη του κατεδαφισμένου ανατολικού τμήματος συνάγεται ότι η ίδια δομική διάρθρωση χαρακτήριζε και το απωλεσθέν πλέον μέρος. Τέλος στη σοφίτα όλοι οι τοίχοι είναι ξυλόπηκτοι. Τα χυτοσιδηρά φουρούσια στο σαχνισί με φυτική διακόσμηση δεν αποτελούν εξαίρεση της δομικής πρακτικής της περιόδου.

Τα δάπεδα του ισογείου είναι κατά κανόνα πλακόστρωτα με μεγάλες μαρμάρινες πλάκες υπόλευκου ή υπόγκριζου χρώματος, τυποποιημένης διάστασης 74×74 εκ.¹⁹ Η σωζόμενη πλακόστρωση της αυλής διαφοροποιείται σαφώς στα κύρια μέρη –δηλαδή διάδρομος εισόδου και ζώνη παράλληλη με το αρχοντικό–, όπου έχει μεγάλες μαρμάρινες πλάκες των παραπάνω διαστάσεων και στα δευτερεύοντα, όπου υπάρχουν μικρότερες επίσης τετράγωνες μαρμάρινες πλάκες (Εικ. 2-3). Ξύλινο δάπεδο υπάρχει στο δωμάτιο ανατολικά της εισόδου –πιθανότατα ανάλογο υλικό είχε χρησιμοποιηθεί και στο μεγαλύτερο τουλάχιστον μέρος του κατεδαφισμένου τμήματος.²⁰ Τα δάπεδα του ορόφου και της σοφίτας είναι ξύλινα.

Οι οροφές σε όλες τις στάθμες είναι από ξύλινες τάβλες και έχουν επιπρόσθετα πλαίσια εν είδει φατνωμάτων, στηρίζονται δε σε ξύλινη διαδοκίδωση, προσαρμοσμένη είτε στις φέρουσες δοκούς είτε στα ζευκτά των κεραμοσκεπών τετρακλινών στεγών. Εξαίρεση στέγας αποτελεί αυτή του λουτρού, είδος θόλου με έντονες νευρώσεις και κυκλικά φωτιστικά ανοίγματα (Εικ. 7).

Η κύρια είσοδος στον χώρο του ισογείου γίνεται από την εσωτερική αυλή, μέσω δίφυλλης πόρτας που βρίσκεται αξονικά ως προς την αυλόπορτα (Εικ. 3). Μάλιστα οι αρμοί της εξωτερικής πλακόστρωσης συνεχίζουν επί ευθείας μέσα στον χώρο εισόδου (Εικ. 2), σαφέστατο στοιχείο προσεγμένου αξονικού σχεδιασμού και εκλογής διαστάσεων πλακών.²¹ Εκατέρωθεν του κεντρικού χώρου εισόδου –διαστάσεων 3,72×7,40 μ.– με τη μεγάλη κυκλική σκάλα ανόδου στον όροφο, ακτίνας 1,40 μ. (Εικ. 4), διατάσσονται περίπου ισομεγέθεις επιμήκεις ενιαίοι χώροι.

Ο ανατολικός που είχε ξύλινο δάπεδο μπορεί να αντιστοιχισθεί με επίσημο χώρο υποδοχής λόγω και των διακοσμητικών στην περιμετρική μπορντούρα της οροφής, εμφανίζοντας

¹⁷ Εξαίρεση αποτελεί ο τεθλασμένος τοίχος που χωρίζει το αποδυτήριο του μικρού εσωτερικού λουτρού από τον χλιαρό (:) του χώρο.

¹⁸ Στα κυκλικά μέρη στις σκάλες, οι πήχεις –μπαγδατιά– είναι πολύ καλύτερης ποιότητας από ό,τι οι αντίστοιχες στα τοιχίσματα ντουλαπιών που έγιναν μεταγενέστερα.

¹⁹ Ίδια διάσταση έχουν και οι μεγάλες πλάκες της αυλής. Το θέμα θα σχολιασθεί παρακάτω μαζί με τα μετρητικά στοιχεία της κατασκευής.

²⁰ Πιθανότατα το εν λόγω τμήμα να χωριζόταν σε δύο δωμάτια στο ισόγειο.

²¹ Πιθανότατα η εν λόγω σχεδιαστική πρόθεση να είναι το αίτιο για τη διαφοροποίηση της διάστασης των πλακών, από τον 1×10 τ.π. των 75,80 εκ. στα 74×74 εκ.

Εικ. 4. Η σκάλα.

Εικ. 5. Η κουζίνα με την εστία.

συνθέσεις με ημισέληνο και άστρο στη μέση κάθε πλευράς (Εικ. 16 αριστερά). Σαφέστατα οικοδομικά ίχνη τεκμηριώνουν την ύπαρξη πόρτας προς τα ανατολικά, δηλαδή προς το κατεδαφισμένο τμήμα (Εικ. 3), επιβεβαιώνοντας την επικοινωνία εξ αρχικής κατασκευής των δύο δωματίων.²²

Το μαρμαρόστρωτο δωμάτιο προς τα δυτικά είναι η κουζίνα του αρχοντικού με μεγάλη εστία στη νότια πλευρά, μαρμάρινο νεροχύτη (Εικ. 5) και άνοιγμα τροφοδοσίας ξύλων για τη θέρμανση του όμορου λουτρού. Αυτό βρίσκεται στον δυτικότερο χώρο του ισογείου, έχει χώρο αποδυτηρίου (;) και σε ψηλότερη στάθμη ορθογωνικό χώρο, πιθανότατα «χλιαρό».²³ Στενή πόρτα οδηγούσε στον ζεστό χώρο του λουτρού²⁴ με τη γούρνα και το τυπικό άνοιγμα προς τη δεξαμενή του ζεστού νερού (Εικ. 8). Αυτή είχε δύο μέρη, το μικρό νότιο όπου παροχετευόταν το κρύο νερό, και το βόρειο, όπου θερμαινόταν από τη μαγειρική εστία που εξασφάλιζε και τον ζεστό αέρα στα υπόκαυστα (Εικ. 7). Σώζονται εμφανείς μερικές απολήξεις των κατακόρυφων αεραγωγών του (Εικ. 9) στην τοιχοποιία του.²⁵

Η μικρή ξύλινη σκάλα επικοινωνίας με τον όροφο πιθανόν ήταν αρχικά (Εικ. 6) με καταπακτή. Ο αρχικός αύλειος τοίχος έχει αντικατασταθεί με σύμμεικτης δομής νεότερο με τσιμεντόλιθους.

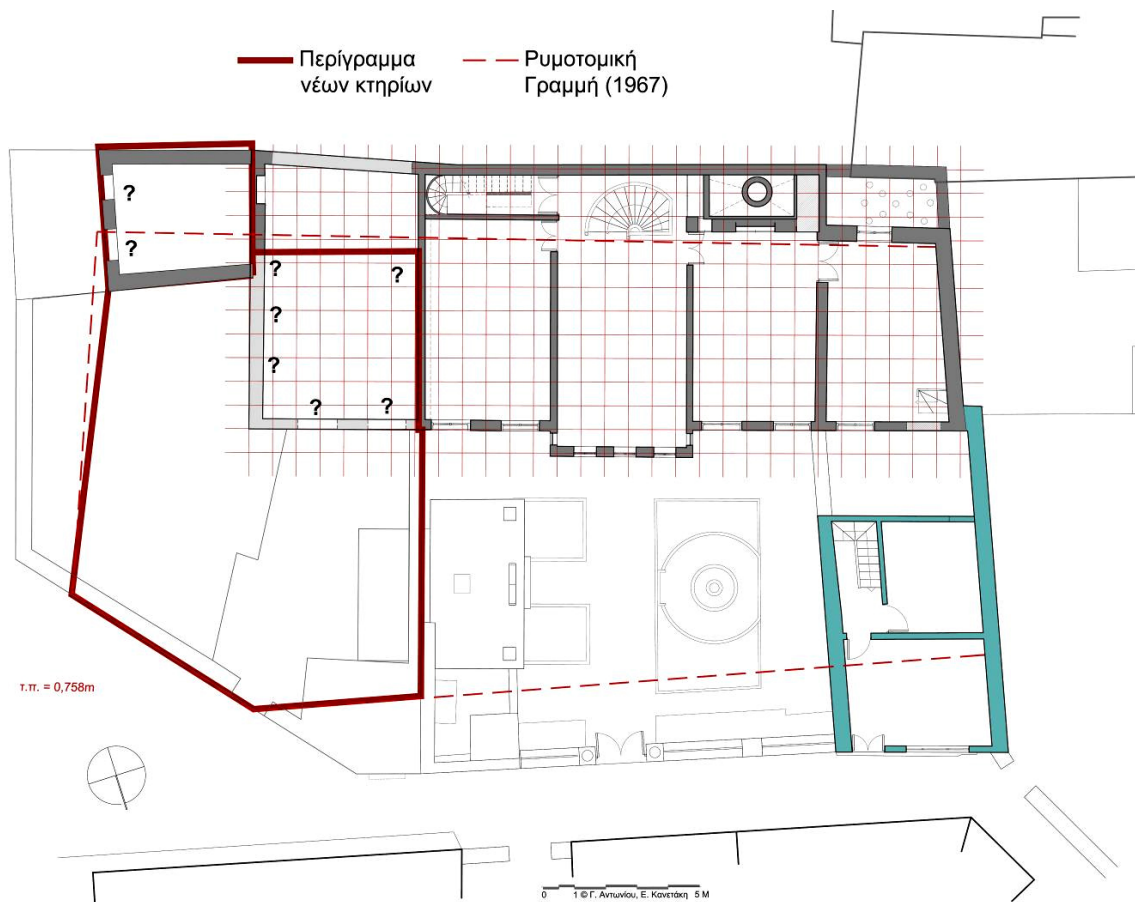
Ο όροφος εμφανίζει ανάλογη διάρθρωση με το ισόγειο. Ο χώρος που βρίσκεται πάνω από την κύρια είσοδο του αρχοντικού προεξέχει από το περίγραμμα της λιθοδομής του ισογείου με περίτεχνο κλειστό εξώστη (*σαχνισί*), αντιστοιχώντας πιθανότατα σε έναν τυπικό οθωμανικό

²² Η θλάση στον νότιο «τυφλό» τοίχο 1,10μ. περίπου πριν τη ΝΑ γωνία του χώρου σε συνδυασμό με τις εμφανείς εξωτερικά συνεχιζόμενες ξυλοδεσιές επί αυτού (Εικ. 13 δεξιά) συμβάλλουν καθοριστικά για την εξ αρχής ενιαία κατασκευή του αρχοντικού.

²³ Η ίδια στάθμη αλλά και μαρμαρόστρωση οδηγούν στην ισχυρή πιθανότητα θέρμανσης του δαπέδου αυτού επικουρικά από το υπόκαυστο του κυρίως ζεστού χώρου του λουτρού. Το αποδυτήριο ήταν πιθανότατα ο χώρος με τα ανοίγματα προς την αυλή και πρόσβαση από τους χώρους γυναικών στον όροφο.

²⁴ Σωζόμενα ίχνη πιστοποιούν τουλάχιστον τέσσερις εντοιχισμένες, περιμετρικά κατακόρυφες στήλες πηλοσωλήνων θερμού αέρα, που εκτονώνονται λίγο ψηλότερα από τον χαμηλωμένο θόλο.

²⁵ Από τα οικοδομικά στοιχεία τους, το όμορο προς νότο κτήριο είναι νεότερο και έχει επικαθίσει μερικώς στη νοτιοδυτική γωνιά του Μπέη Σεκεριά, στην περιοχή που αρχικά θα ορθώνονταν ο τοίχος με τις εν λόγω απολήξεις των αεραγωγών (Εικ. 6-7).

Εικ. 6. Κάτοψη ορόφου με διαχωρισμό φάσεων.

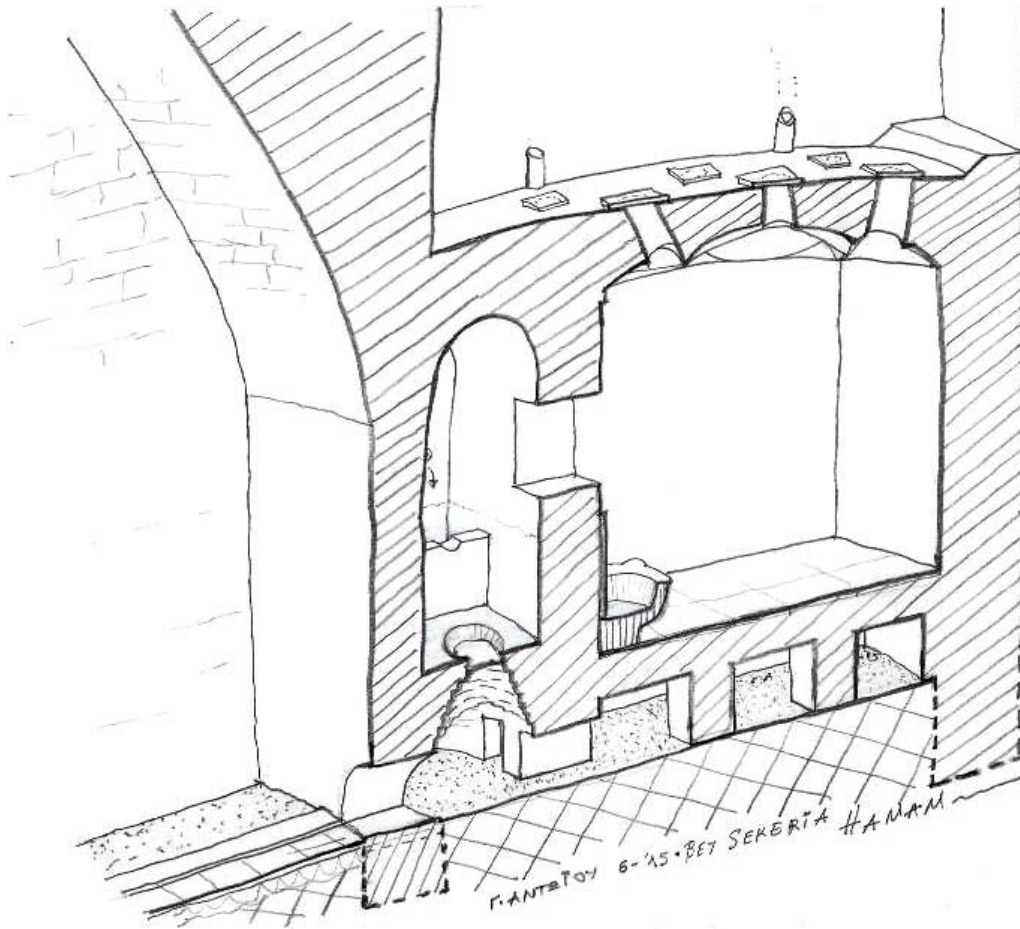
σοφά (Εικ. 12). Τα οξυκόρυφα παράθυρα, ίδια με αυτά του ισογείου, διαθέτουν έγχρωμα τζάμια, ενώ σκούρα δεν σώζονται.²⁶ Στα ανατολικά βρίσκεται ένα επίμηκες δωμάτιο και πίσω του στενόμακρο κλιμακοστάσιο που οδηγεί στη σοφίτα. Ο ανατολικά σωζόμενος ξυλόπηκτος τοίχος είναι προφανέστατα εκ κατασκευής αρχικός-εσωτερικός, όπως δείχνουν εκτός άλλων πλείστων οικοδομικών στοιχείων και οι συνεχιζόμενοι προς τα δυτικά δοκοί του πατώματος (Εικ. 13 αριστερά). Ο κατεδαφισθείς ακραίος ανατολικός χώρος πιθανόν να διαιρείτο σε δύο, τον βόρειο-κύριο και τον νότιο-βοηθητικό.²⁷

Δυτικά βρίσκονται δύο χώροι «ανοιγόμενοι» στην πλακόστρωτη αυλή, ενώ από το νότιο παράθυρο του δυτικότερου εξασφαλίζεται και φωτισμός πάνω από τον χαμηλωμένο θόλο με τα φωτιστικά ανοίγματα του λουτρού. Ο χώρος αυτός έχει μπορντούρα οροφής με ζωγραφισμένες εν σειρά ημισελήνους και αστέρια (Εικ. 16 δεξιά).²⁸ Εκεί εκτός του μεταγενέστερου (;) ανοίγματος σκάλας, έχει τοιχισθεί όψιμα το δυτικότερο παράθυρο (Εικ. 6).

²⁶ Στην αρχαική Εικ. 14 είναι εμφανή τα οξυκόρυφα σκούρα. Τέτοια είχαν και πολλά νεογοθικά κτήρια της περιόδου, λ.χ. το Ανάκτορο του Τατοΐου (Σταματόπουλος 2011).

²⁷ Το τοιχισμένο ψηλό ερμάριο που φαίνεται στη σωζόμενη ΝΑ γωνία (Εικ. 13 δεξιά) πιθανολογεί τη βοηθητική χρήση αλλά και την ύπαρξη παταριού εκεί.

²⁸ Χώρος γυναικών σύμφωνα με το *Digitalcrete.ims.forth.gr*.

Εικ. 7. Σκαρίφημα αξονομετρικής τομής του λουτρού.

Εικ. 8. Η γούρνα του λουτρού.

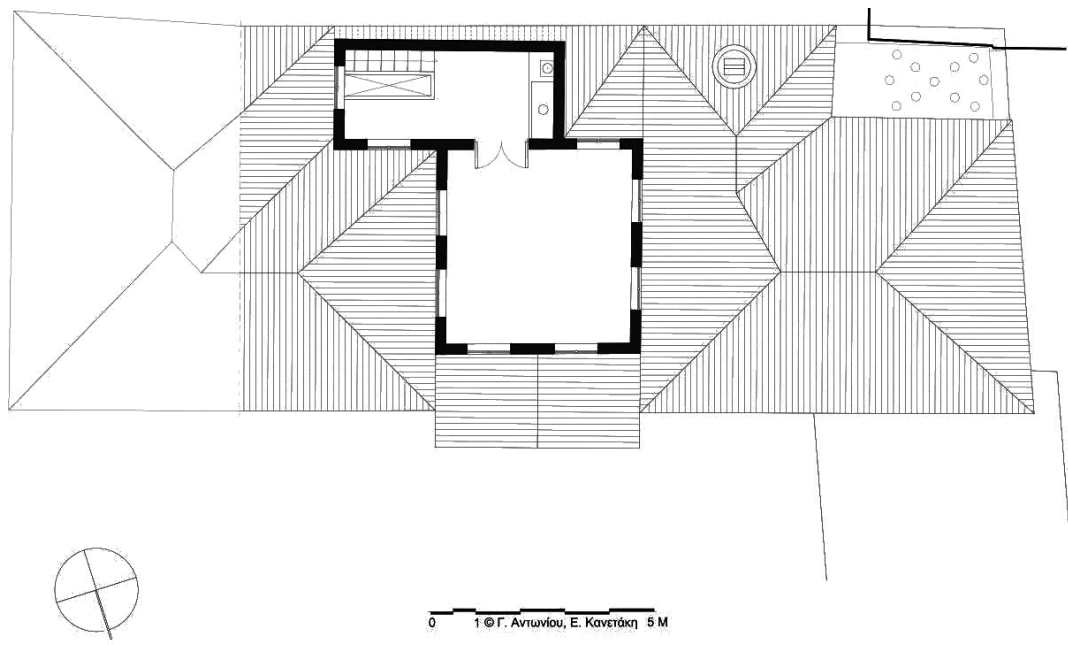

Εικ. 9. Οι αεραγωγοί και τα φωτιστικά ανοίγματα του θόλου.

Εικ. 10. Σοφίτα, άκρο χειρολισθήρα σκάλας και ερμάριο με νιπτήρα στον προθάλαμο.

Η σοφίτα βρίσκεται επάνω από το κεντρικό τμήμα και διαρθρώνεται σε προθάλαμο με τη σκάλα, μαρμάρινο νιπτήρα (Εικ. 10) και βοηθητικά ερμάρια,²⁹ και στον κύριο χώρο, όπου στην οροφή του εμφανίζονται επίσης φυτικές-ανθεμωτές διακοσμητικές μπορντούρες (Εικ. 17 δεξιά).

Εικ. 11. Κάτοψη σοφίτας και στεγών.

²⁹ Με μικρή υδροδεξαμενή ψηλά για τον νιπτήρα.

Εικ. 12. Ο σοφάς στο σαχνισί και έγχρωμα γυαλιά στα παράθυρά του.

Εικ. 13. Σωζόμενα οικοδομικά στοιχεία του κατεδαφισμένου τμήματος.
Αριστερά, εσωτερικός τοίχος προς το διατηρούμενο και ξυλοδεσιές στον νότιο.
Δεξιά, νοτιοανατολική γωνία.

Εικ. 14. Παλαιά φωτογραφία με αρχικά διακοσμητικά στοιχεία (Λασιθιωτάκης, 90).

Εικ. 15. Πρόσοψη.

3. ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Αν και η κάτοψη, τουλάχιστον στον όροφο, ακολουθεί την παλαιά τυπική διάρθρωση των οθωμανικών οικιών,³⁰ το κτίσμα εμφανίζει ένα μορφολογικό και κατασκευαστικό λεξιλόγιο που ανήκει σε ιδιότυπο εκλεκτικιστικό αρχιτεκτονικό στυλ. Το νέο αυτό αρχιτεκτονικό ιδίωμα εντοπίζεται και σε άλλα κτήρια της ίδιας χρονικής περιόδου –τελευταία περίοδος Οθωμανοκρατίας στο Ηράκλειο–, δηλαδή στα τέλη του 19ου-αρχές του 20ού αι. Σύμφωνα και με παλαιότερες δημοσιευμένες έρευνες (Ξανθουδίδης 1927, 76· Τζομπανάκη 2000, 54-55), στις κρητικές πόλεις παρατηρείται η ανάπτυξη μιας νέας αστικής τάξης με συνεπακόλουθο την ανέγερση μεγάλων κοινοτήτων και στην ύπαιθρο των πυργόσπιτων.³¹

Στην περίπτωση του Μπέη Σεκεριά το κτήριο και ειδικότερα η όψη του χαρακτηρίζεται από μια αξονική, σχεδόν συμμετρική διάρθρωση. Η εν λόγω σχεδιαστική πρόθεση ενισχύεται από την ανάλογη αξονικότητα στην αυλή και την τοποθέτηση του κτίσματος στο βάθος της σε αντίθεση με τη συνήθη επί της οδού θέση των σύγχρονών του κοινοτήτων. Έτσι εκτός από την απομάκρυνση από την αυστηρή ιδιωτικότητα της αυλής, ενυπάρχει (;) και πρόθεση προοπτικής παρουσίας αυτής της συμμετρικότητας.³² Το κεντρικό τμήμα εισόδου με τον προεξέχοντα κλειστό εξώστη-σαχνισί και το ξύλινο αέτωμα πλαισιώνεται από τις δύο εκατέρωθεν πτέρυγες του αρχοντικού συμμετρικής επίσης κατά κανόνα πρόθεσης.³³ Η έλλειψη του 1/5 περίπου του προς ανατολάς τμήματος της πρόσοψης είναι προφανής.

³⁰ Δηλαδή με κεντρικό-αξονικό χώρο-σοφά και εκατέρωθεν δωμάτια-οντάδες (Cerasi 1988· Οικονομού 2011, κ.ά.).

³¹ Στην Κρήτη καταγράφηκε επίσης η μετασκευή ενετικών μεγάρων προκειμένου να στεγάσουν τους Οθωμανούς αξιωματούχους (Ξανθουδίδης 1927).

³² Η παρουσία σχεδιασμένων αυλών ή πάρκων εμπρός από νεοκλασικά αρχοντικά δεν είναι σπάνια και έχει καταφανείς σχεδιαστικές προθέσεις ακαδημαϊκής αρχιτεκτονικής.

³³ Η σχέση της διάρθρωσης στο σαχνισί, και της όψης γενικότερα, με ώριμα κτήρια του Αθηναϊκού νεοκλασικισμού –όπως το 2ο Γυμνάσιο Πειραιά, 1875 (Τραυλός 1967, 126)–, δεν είναι εύκολο να παραγνωρισθεί!

Εικ.16. Διακοσμητικά μοτίβα με οθωμανικά στοιχεία.
Αριστερά: ισόγειο. Δεξιά: όροφος.

Τα οξυκόρυφα κεντρικά παράθυρα διατάσσονται συμμετρικά του άξονα της εισόδου, τόσο στο ισόγειο όσο και στο σαχνισί στον όροφο και πλαισιώνονται από νεοκλασικίζον περιθύρωμα. Ανάλογο πλαίσιο έχουν και τα υπόλοιπα ανοίγματα της πρόσοψης εκτός αυτών της σοφίτας. Αρχαική φωτογραφία απεικονίζει μέρος της πρόσοψης (Εικ. 14), όπου ο στεγασμένος εξώστης διαθέτει ποικίλα αρχιτεκτονικά στοιχεία, όπως τα διακοσμητικά μπαλαούστρα στην ποδιά των παραθύρων,³⁴ καθώς και οι «ανθεμόσχημες» γιρλάντες των κεντρικών παραθύρων τόσο στον όροφο όσο και στο ισόγειο, που πιθανότατα ανήκουν στην αρχική φάση του κτηρίου.³⁵ Παράλληλα με τη γοθτικίζουσα μορφολόγηση οι γωνίες στο σαχνισί διαμορφώνονται από επίθετες διακοσμητικές ξύλινες παραστάδες με επίκρανα, τυπικό στοιχείο σε οθωμανικά κτίσματα του 19ου αι., αρκετά συνηθισμένο δε και στο Ηράκλειο. Η σχεδιαστική αρτιότητα του αετώματος και του επίσης ξύλινου γείσου με οδόντες, πέραν της αξονικότητας της σύνθεσης τονίζει και τη νεοκλασική επικράτηση στη μορφολογία του κτηρίου. Αξιοσημείωτη περίπτωση αποτελεί η τοποθέτηση σπολίου από περιθύρωμα ενετικού κτίσματος³⁶ εν είδει πλέον επικράνου παραστάδας, στην καλολαξευμένη στήλη γωνιόπετρων στο βόρειο άκρο της δυτικής πλευράς του αρχοντικού, μικρολαξευόμενο μάλιστα σχετικά – άτεχνα– στη μία θραύση του (Εικ. 18). Επιπλέον η ύπαρξη και αμέσως παρακάτω απλούστερου σπολίου τεκμηριώνει σαφή πρόθεση διάρθρωσης απόληξης νεοκλασικίζουσας παραστάδας.

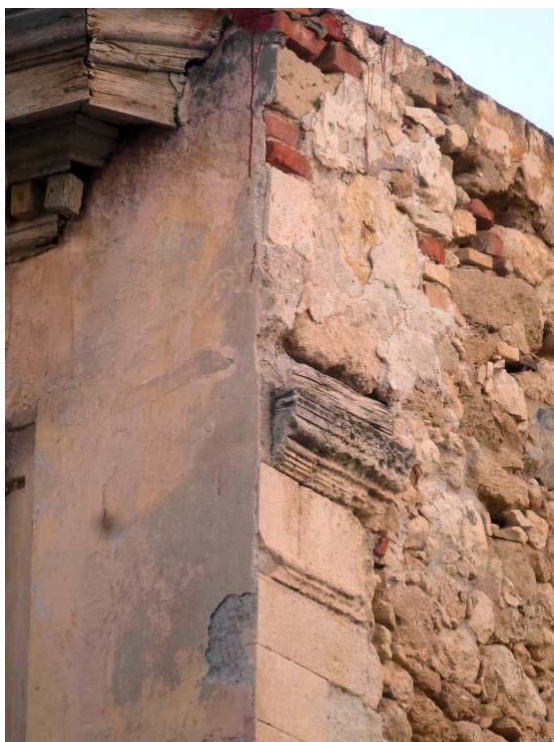
³⁴ Το στοιχείο είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο σε νεοκλασικά κτήρια του τέλους του 2ου μισού του 19ου αι. –λ.χ. το σωζόμενο αρχοντικό Αξελού στην Καστέλλα Πειραιά–, αλλά και σε ξύλο ακόμα, σε οικήματα στην Κωνσταντινούπολη.

³⁵ Η γοθτικίζουσα –αραιότερη– προέλευσή τους (λ.χ. Saint Vincent, Rouen, Sant Agostino, Bergamo, Cartuja de Miraflores, Burgos, Αγ. Νικόλαος Αμμοχώστου) και κυρίως η παρουσία του στοιχείου –επίσης αραιότερα– σε νεογοτθικά μνημεία (λ.χ. Holy Trinity Church, London, 1880's) σε συνδυασμό με τα γοθτικίζοντα οξυκόρυφα ανοίγματα πιθανολογεί την εξαρχής υλοποίησή τους. Με αυτό συνάδει και η διάρθρωση των τζαμιλικίων τους με εμφανή πρόθεση συσχέτισης με vitraux (Εικ. 12). Όμοια ξύλινα σταλαγμοειδή στοιχεία αφθονούν σε βιεννέζικου-αλπικού εκλεκτικισμού «νεογοτθικά» κτήρια της περιόδου, όπως η βίλα Γιουσούφ-Αχμέτ Καπατζή στη Θεσσαλονίκη, Κτήριο Σιδηροδρόμων Βόλου, βίλες της Κηφισιάς, (Αδάμη-Μπίρης 2001, 274-280) αλλά και στο *Bon Marche*.

³⁶ Η ενσωμάτωσή του πιθανότατα να σχετίζεται με την άποψη της έμπειρης αρχαιολόγου και μελετήτριας του Ηρακλείου κ. Λ. Σταρίδα ότι στη θέση περίπου της κρήνης της αυλής υπήρχε εκκλησία της Ενετοκρατίας του Αγ. Γεωργίου, Καθολικό των Ιταλίδων Μοναχών (Σταρίδα, 2016, 127).

Εικ. 17. Διακοσμητικά μοτίβα με νεοκλασικές μορφές.
Αριστερά: στον όροφο. Δεξιά: στη σοφίτα.

Τα σωζόμενα γαλλικά τετράφυλλα σκούρα και οι δύο ταμπλαδωτές εξώθυρες³⁷ του ισογείου πιθανότατα ανήκουν στην αρχική φάση.

Χαρακτηριστικό μορφολογικό στοιχείο, ευρισκόμενο στη σοφίτα, αποτελεί η γραπτή απομίμηση ορθοδομικής τοιχοποιίας (Εικ. 10) στο επίχρισμα του νότιου χώρου.³⁸

ΜΕΤΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ

Από τις πρώτες σαφείς ενδείξεις ύπαρξης σαφούς κατασκευαστικού καννάβου στο κτήριο ήταν ο ακέραιος αριθμός της τετραγωνικής

Εικ.18. Σπόλια (spolia) Ενετοκρατίας εν είδει επίκρανου λανθάνουσας ΒΔ παραστάδας.

³⁷ Ταμπλαδωτές είναι και όλες οι εσωτερικές πόρτες.

³⁸ Η πρακτική ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένη στα νεοκλασικά στα τέλη του 19ου-αρχών του 20ού αιώνα.

Εικ. 19. Όψη με συμπλήρωση των κατεδαφισμένων μερών και τοιχισμένων ανοιγμάτων.

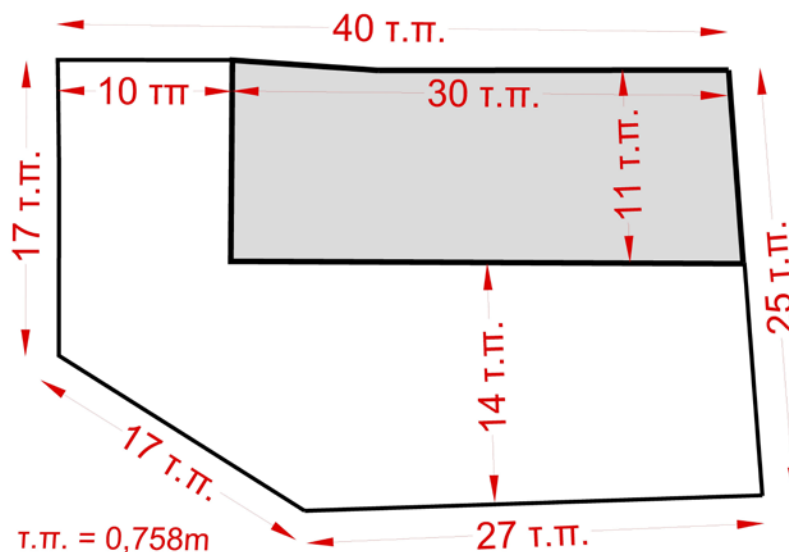
μαρμαρόστρωσης στην είσοδο (5×10 πλάκες) και η ευθυγράμμισή της με αυτήν προς την αυλόπορτα. Η προαναφερθείσα διάστασή τους, των 74 εκατοστών, δεν αντιστοιχεί στον ισχύοντα τότε οθωμανικό κατασκευαστικό πήχυ των 75,8 εκατοστών (Ζαχαροπούλου 2015).³⁹ Δεδομένου του ισχύοντος μήκους του πήχου τον 19ο αι. –75,8εκ.– ερευνήθηκε η εφαρμογή του στο κτίσμα. Τα αποτελέσματα ήταν θετικά και εντυπωσιακά, καθώς, συνεκτιμούμενου και του γνωστού από το τοπογραφικό του 1967 κατεδαφισμένου πλέον τμήματός του, το αρχοντικό είχε διαστάσεις ισογείου 30×11 πήχεις με μικρο-αποκλίσεις τοπικά για την προσαρμογή σε μικροακανονιστίες του οικοπέδου. Ο σχετικός έλεγχος της απόστασης μέχρι την αυλόθυρα έδωσε πάλι ακέραιο μήκος πήχεων και η συσχέτιση με το συνολικό οικόπεδο –βάσει του προαναφερθέντος τοπογραφικού– έδωσε επίσης ακέραια μήκη πήχεων στις πλευρές του (Εικ. 20).

Ακόμα και η ενετικής μορφολόγησης κρήνη στην αυλή έχει διαστάσεις $6,5 \times 3\frac{3}{4}$ ⁴⁰ πήχεις των 75,8εκ. Επιπλέον τα πλάτη των παραθύρων είναι $1\frac{1}{4}$ στα κεντρικά οξυκόρυφα και $1\frac{3}{4}$ τ. πήχεις στα τυπικού πλάτους⁴¹ παράθυρα. Εκτός όλων αυτών, απλή επισχεδίαση στην όψη τετραγωνικού καννάβου των 75,8 εκ. (Εικ. 19), συσχετίζει την εφαρμογή του εν λόγω μετρητικού στοιχείου στη σχεδίαση και κατασκευή και της όψης!

³⁹ Η εφαρμογή κατασκευαστικού πήχου στα οθωμανικά κτήρια, καθώς και το διαφορετικό ανά περιόδους μήκος του, είναι τεκμηριωμένα από πλήθος ερευνητών και μελετητών. Ενδεικτικά αναφέρονται Cerasi 1988, Οικονομού 2011, Alpay 1988, Zacharopoulou 2015, με πλήθος παραδειγμάτων κτισμάτων που ακολουθούσαν κατά κανόνα ακέραιο πλήθος πήχεων στις γενικές αλλά και στις μερικές διαστάσεις τους. Η διαφορά με αυτή των πλακών πιθανόν να οφείλεται στο συνεχές πλάκωστρος (·).

⁴⁰ Είναι επίσης τεκμηριωμένο ότι τα τυπικά ξύλινα στελέχη των οθωμανικών πήχεων διπλώνονταν σε τέσσερα μέρη, συνεπώς η παρουσία τετάρτων στις διαστάσεις είναι αναμενόμενη.

⁴¹ Υπάρχει σε 1-2 παράθυρα διαφοροποίηση πλάτους, εντασσόμενη όμως μετρητικά στον πήχυ των 75,8εκ.

Εικ. 20. Οικόπεδο και κτήριο διαστασιολογημένα σε οθωμανικούς τεκτονικούς πήχεις.

Η προφανής συσχέτιση κτίσματος και γηπέδου με τον μετρητικό εμβάτη των 75,8 εκ. (Εικ. 20), αποτελεί επιπλέον στοιχείο επιβεβαίωσης των οικοδομικών δεδομένων⁴² –προαναφερθέντων σε πολλά σημεία στα σχετικά εδάφια– που τεκμηριώνουν ότι το αρχοντικό κατασκευάστηκε εξ αρχής ολόκληρο, δηλαδή με τα πέραν του κεντρικού τριμερούς μέρους τμήματά του, εκ των οποίων το ανατολικό έχει προ δεκαετιών κατεδαφισθεί.⁴³

ΟΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΟΕΣ – ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Η προαναφερθείσα ριζική αλλαγή από τα αποκλειστικής χρήσης κατοικίας «κονάκια», με την υποχώρηση του κτίσματος στο εσωτερικό και την πρόταξη της συνήθους ιδιωτικής αυλής μπροστά,⁴⁴ αποτελεί σημαντικότατη ένδειξη επιρροής από μη τυπικά οθωμανικά πρότυπα. Τα αρχιτεκτονικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την όψη τόσο προς την εσωτερική αυλή, π.χ. το σαχνισί, όσο και στο εσωτερικό του κτιρίου (όπως η εντυπωσιακή ξύλινη κυκλική σκάλα προς τον όροφο, το μικρό χαμάμ δίπλα στην κουζίνα του ισογείου, κ.ά.), διαθέτουν ένα μορφολογικό πλούτο, που αποδίδεται σε μια διαφορετικής προέλευσης αρχιτεκτονική «παράδοση», τόσο μορφολογικά όσο και λειτουργικά και κατασκευαστικά.

Σαφείς επιρροές υποδηλώνονται από τη βαλκανική αρχιτεκτονική της εποχής, ένδειξη διαπολιτισμικών σχέσεων και πληθυσμιακών πολιτιστικών ανταλλαγών ανάμεσα στους Οθωμανούς Τούρκους, αλλά και τους Κρητικούς που διέμεναν στο Ηράκλειο. Νεοκλασικιστικά

⁴² Δηλαδή στοιχεία ως οι συνεχιζόμενες ξυλοδεσιές, η θλάση νότιου τοίχου πέραν του 1 μ. από το ανατολικό όριο και ξυλόπηκτος ανατολικός τοίχος ορόφου του σωζόμενου, γεωμετρία και διάρθρωση των κεραμοσκεπών.

⁴³ Αντίθετη άποψη έχει αναφερθεί και δημοσίως κατά την ανακοίνωση στο Συνέδριο, όμως τα αναφερόμενα εδώ αδιάσειστα οικοδομικά και μετρολογικά πειστήρια φαίνεται ότι είτε δεν είχαν αναγνωσθεί είτε δεν είχαν αξιολογηθεί σχετικά από τους υποστηρικτές της θέσης ότι τα ακραία τμήματα ήταν προσθήκες, μετριάζοντας και την όποια πιθανή ολιγωρία για τη δέουσα προστασία τού εν τέλει κατεδαφισμένου τμήματος.

⁴⁴ Ακόμα και αν είχε ψηλό περίβολο.

μοτίβα (η αετωματική επίστεψη της σοφίτας, το περιμετρικό γείσο με τους ξύλινους οδόντες που διατρέχει την όψη, τα περιθυρώματα στα ανοίγματα, τα φουρούσια στήριξης του κλειστού μπαλκονιού) συνδυάζονται με παραδοσιακότερα στοιχεία μορφολόγησης (ύπαρξη του σαχνισιού) και κατασκευαστικής τεχνοτροπίας (λ.χ. ξυλόπηκτη κατασκευή στα εσωτερικά διαχωριστικά των δωματίων – εντοπίστηκε *τσατμάς* και *μπαγδατί*), καθώς και εφαρμογής οθωμανικού κατασκευαστικού καννάβου.

Η ύπαρξη του μικρού χαμάμ παραπέμπει σε μια τυπική για τους Οθωμανούς διάταξη, καθώς η επίσκεψη στα λουτρά υπαγορευόταν από τη θρησκεία, όπου μάλιστα στο Κοράνι, το ιερό βιβλίο του Ισλάμ, η χρήση τους σχετιζόταν με πλήθος εκδηλώσεων της καθημερινής ζωής και βέβαια αποτελούσε ανάγκη λόγω της έλλειψης συνθηκών υγιεινής στα κτίρια της εποχής. Η κατασκευή μικρών ιδιωτικών λουτρών συναντάται σε αρχοντικά όπου διέμεναν υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι του οθωμανικού κράτους, αλλά και Έλληνες έμποροι της περιοχής και βέβαια το μέγεθος, αλλά και η διακόσμηση του χώρου, ποίκιλλε ανά περίπτωση. Ωστόσο η κατασκευαστική πρακτική, βάση της οποίας λειτουργούσε το ιδιωτικό μικρό λουτρό, δεν διαφοροποιείτο αλλά τουναντίον εμφανίζεται αναλλοίωτη μέσα από την εξέταση ανάλογων διασωζόμενων παραδειγμάτων.⁴⁵ Στην περίπτωση του αρχοντικού Μπέη Σεκεριά, το μικρό χαμάμ βρίσκεται εφαιπτόμενο στην κουζίνα, διαθέτοντας έτσι κοινό χώρο θέρμανσης με αυτήν.

Η διάταξη της κάτοψης με την αξονική συμμετρική παράθεση των χώρων παραπέμπει σε ανάλογα παραδείγματα οθωμανικών προτύπων. Προγενέστερες μελέτες έχουν εκτενώς αναφερθεί στην προέλευση του κτιριακού τύπου των αρχοντικών αυτών που υιοθέτησαν συνθετικά, κατασκευαστικά και διακοσμητικά στοιχεία των κονακιών που κατασκευάζονταν στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλες πόλεις του οθωμανικού κράτους. Το μοντέλο αυτό μεταφέρθηκε στις βαλκανικές χώρες-επαρχίες της Αυτοκρατορίας και αναλόγως στον ελλαδικό χώρο, όπου συναντάται τόσο στη Μακεδονία, στη Θεσσαλία, στην Ήπειρο, αλλά και στην Πελοπόννησο και την Κρήτη.

Ανάλογα μορφολογικά στοιχεία εντοπίζονται σε γειτονικά Αρχοντικά της ίδιας περιόδου, όπως το κονάκι του Μπέη Ρασίχ Ασπράκη –γνωστό και ως «Οικία Χρονάκη»–, το «Bon Marché» (1887-1893), το «Εφκάφι» (1878), κ.ά., με μικρές τεχνοτροπικές παραλλαγές, καθώς ενσωματώνονται και επιρροές από τον Νεοκλασικισμό. Ειδικότερα στην Κρήτη και στα ιστορικά κέντρα Ηρακλείου, Χανίων και Ρεθύμνου, τα αρχοντικά της οθωμανικής περιόδου διαφοροποιούνται από τα προγενέστερα ενετικά μέγαρα (1648-1669), που εμφάνιζαν πλήθος Αναγεννησιακών διακοσμητικών μοτίβων της δυτικής αρχιτεκτονικής κατασκευασμένα από επιμελώς λαξευμένη λιθοδομή, μορφολογικά στοιχεία που γενικότερα εκλείπουν κατά την οθωμανική κυριαρχία.

Το πρώην κονάκι του Μπέη Ρασίχ Ασπράκη, πλούσιου Τούρκου μεγαλέμπορα, ή *οικία Χρονάκη* (Τζομπανάκη 2000, 150-151),⁴⁶ αποτελούσε τμήμα μεγαλύτερου αρχοντικού, από το οποίο διασώζεται μέρος του. Χαρακτηριστικό είναι το μικρό λουτρό (χαμάμ) που διαθέτει, τοποθετημένο σε ανάλογη θέση –αν και στον όροφο– με το αντίστοιχο του Μπέη Σεκεριά.

⁴⁵ Σχετική μνεία θα γίνει ακολούθως με την αναφορά και άλλων πρόσθετων παραδειγμάτων στο Ηράκλειο και αλλού.

⁴⁶ «Η “Οικία Χρονάκη” ιδιοκτησία Υπουργείου Πολιτισμού, (πρώην κονάκι Ρασίχ Ασπράκη)», οδός Γ. Χρονάκη 26.

Στην ίδια περίοδο ανήκει το κονάκι του Σαμή Μπέη (πρώην υφαντήριο Καστρινογιάννη) (Τζομπανάκη 2000, 142-143),⁴⁷ κτισμένο στο ισόγειο με λιθοδομή, ενώ τμήμα του ορόφου ήταν ξυλόπηκτο. Σε αντίθεση όμως με το κονάκι του Μπέη Σεκεριά, όπου ο κήπος βρίσκεται προς τον δρόμο, στο οικοπέδο του Σαμή Μπέη ανοίγονταν κατάφυτες αυλές με πηγάδι, μικρό λουτρό και βοηθητικά κτίσματα στο εσωτερικό του. Παρά τις αντιδράσεις εκ μέρους των πολιτών, υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ.Α. κατεδάφισαν το 2015 τον πρώτο όροφο του αρχοντικού ως «επικίνδυνο λόγω ετοιμορροπίας».

Ενδιαφέρον δείγμα οθωμανικού κτηρίου με στοιχεία νεοκλασικής αλλά και βαλκανικής αρχιτεκτονικής με ιδιαίτερο μικτό αισθητικό αποτέλεσμα, κατά μερική αναλογία με τις σχεδιαστικές προθέσεις του Μπέη Σεκεριά, μπορεί να χαρακτηριστεί το «Bon Marché», κατάστημα υφασμάτων ιδιοκτησίας υιών Χουσεΐν Μωχαρέμ Λιτσαρδάκη (Τζομπανάκη 2000, 135).⁴⁸ Κτίστηκε στα 1887-1893, δηλαδή λίγο μετά του Μπέη Σεκεριά. Σημειώνεται ότι τα περιμετρικά των τοξωτών ανοιγμάτων ξύλινα διακοσμητικά στοιχεία του Μπέη Σεκεριά πιθανόν⁴⁹ να ήταν ίδια ή παρόμοια με τα σταλαγμόμορφα νεογοτθικά διακοσμητικά του ξύλινου αετώματος στον όροφο του «Bon Marché».

Το κονάκι του Εμιρτζά Εφέντη, σημερινή Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή (Τζομπανάκη, 2000, 137)⁵⁰ είναι διώροφο κτήριο κάτοψης σε σχήμα Γ με εσωτερική κατάφυτη αυλή. Στην πρόσοψη υπάρχει ανάλογο σαχινσί με προαναφερθέντα αρχοντικά και μικρή παρόδια κρήνη εντοιχισμένη στη βάση του.

Συνοψίζοντας, μέσω της ενδελεχούς τεκμηρίωσης του κονακιού του Μπέη Σεκεριά και των στοιχείων του, συνδυαστικά και συγκριτικά με ανάλογα σωζόμενα κτήρια της εποχής του, είναι εμφανής η συνύπαρξη σε αυτό –καθώς και σε πολλά σύγχρονά του– πολυπολιτισμικών αρχιτεκτονικών στοιχείων. Η παρουσία στο κτίσμα άρτιων νεοκλασικών μορφών, μνημειακού χαρακτήρα αυλής μαζί με οθωμανικής διάρθρωσης χώρους, συνάδει εκτός άλλων και με την συνύπαρξη στη γραπτή διακόσμηση τυπικών νεοκλασικών μοτίβων και οθωμανικών συμβόλων, τα οποία όμως παρατίθενται με τρόπο ανάλογο των νεοκλασικών. Η πρακτική αντικατοπτρίζει την ανοικτή πλέον κοινωνία του Ηρακλείου της περιόδου, με πλείστες οικονομικές και πολιτισμικές επαφές με τα αντίστοιχα κέντρα της ευρύτερης και όχι μόνο περιοχής. Παράλληλα όμως ιχνηλατείται σαφής πρόθεση μνείας τόσο του μεγάλοπρεπου Ενετικού παρελθόντος αλλά και διατήρησης παροδοσιακών οθωμανικών διατάξεων, πέραν της εργοταξιακής, ουσιαστικά, εφαρμογής ανάλογου εμβάτη. Σχετικά θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι παρατηρούνται υλοποιημένα χαρακτηριστικά μιας αστικής τάξης με ενστερνισμένες τις ευρείες προσλαμβάνουσες παραστάσεις και τις επιρροές που δεχόταν εκείνη την περίοδο.

⁴⁷ «Το “κονάκι του Σαμή Μπέη” ιδιοκτησία κληροδοτήματος Τρανταλλίδου», κτισμένο σε αμφίδρομο οικοπέδο με πρόσοψη δυτικά, επί της οδού Ιδομενέως 17.

⁴⁸ «Το κατάστημα “Bon Marche” ιδιοκτησία Πολυκράτη Αντωνίου», οδός Αγίου Μηνά 8.

⁴⁹ Όσον είναι αναγνωρίσιμα στην παλαιά φωτογραφία (Εικ. 14).

⁵⁰ Στην οδό Άλμπερτ 17.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μάρω Αδάμη-Καρδαμίτση – Μάνος Μπίρης, (2001), *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Αθήνα Μέλισσα.
- Κωνσταντίνος Λασσιθιωτάκης (1964), «Πόλεις της Κρήτης», *Ηώς* 7 (1964), Αθήνα, 81-102.
- Κατερίνα Λεμπιδάκη (2008), «Κονάκι Μπέη Σεκεριά ή Σεκεριαδάκη», Έρση Μπρούσκαρη (επιμ.), *Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Αθήνα, 411.
- Κατερίνα Λεμπιδάκη (2008), «Κτήριο “Bon Marché”», Έρση Μπρούσκαρη (επιμ.), *Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Αθήνα, 412-413.
- Κατερίνα Λεμπιδάκη (2008), «Κτήριο “Εφκάφι”», Έρση Μπρούσκαρη (επιμ.), *Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Αθήνα, 414.
- Κώστας Μπίρης (1996), *Αι Αθήναι*, γ΄ έκδοση, Αθήνα, Μέλισσα.
- Στέφανος Ξανθουδίδης (1964), *Χάνδαξ – Ηράκλειον. Ιστορικά σημειώματα*, β΄ έκδοση, Στυλιανός Αλεξίου (επιμ.), Ηράκλειο.
- Ζαχαρίας Πρακτικίδης (1983), *Χωρογραφία της Κρήτης συνταχθείσα τω 1818*, Ηράκλειο, Τ.Ε.Ε. Τμήματος Ανατολικής Κρήτης.
- Κώστας Σταματόπουλος (2011), *Τατόϊ*, Αθήνα, Καπόν.
- Λιάνα Σταρίδα (2016), *Υπήρχε μια πόλη: Τα θρησκευτικά μνημεία του Μεγάλου Κάστρου*, Ηράκλειο, εκδ. Ίτανος.
- Χρυσούλα Τζομπανάκη (1997), *Θαλασσινή Τριλογία του Χάνδακα*, Ηράκλειο, Τυποκρέτα.
- Χρυσούλα Τζομπανάκη (2000), *Το Ηράκλειο εντός των τειχών*, Ηράκλειο, έκδ. ΤΕΕ / ΤΑΚ.
- Ιωάννης Τραυλός (1967), *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εμπορική Τράπεζα.
- Ευαγγελία Φραγκάκι (1977), «Τα Χαμάμια του Μεγάλου Κάστρου, προέλευσις και λειτουργία των», *Αμάθεια* 30 (1977), 3-20.
- Maurice Cerasi (1988), “Late Ottoman Architects and Master Builders”, Oleg Grabar (ed.), *Muqarnas V: An Annual on Islamic Art and Architecture* (1988), Leiden, E.J. Brill, 87-102.
- Aineias Oikonomou (2011), “The Use of the Module, Metric Models and Triangular Tracing in the Traditional Architecture of Northern Greece”, *Nexus Network Journal*, Volume 13, Issue 3 (2011), Kim Williams Books, 763-79.
- Alpay Özdural (1988), “Sinan’s arşin: a survey of ottoman architectural metrology”, Gülru Necipoglu (ed.), *Muqarnas XV: An annual on the visual culture of the Islamic world*, Leiden, E.J. Brill, 101-115.
- Georgia Zacharopoulou (2015), “Structural metric models of public ottoman baths in Thessaloniki, Greece”, *12th International Conference Acts on “Standardization, Prototypes and Quality: A means of Balkan countries’ collaboration”*, Kocaeli, Turkey, Kocaeli University İzmit, 305-312.
- <http://archive.patris.gr/articles/154266#.Wj7I7t9I-UI>.
- http://digitalcrete.ims.forth.gr/tourkology_monuments_display.php?id=501, *Digital Crete: Στα χρόνια των Οθωμανών*, πρόγραμμα Τουρκικών Σπουδών ΙΜΣ / ΙΤΕ.